

ques que hom pot trobar en altres apartats, dedicades a Bucòliques, Geòrgiques i Apèndix.

Aquests capítols (els de la traducció, volem dir) contenen, cada un d'ells, la seva pròpia introducció, que no creua (per sort) gaire informació amb la introducció general (mèrit de qui ho hagi coordinat, que no sabem qui és), perquè treballa específicament en els aspectes més tècnics i literaris de les obres (fonts literàries, tècnica compositiua, anàlisi literària molt general i bibliografia específica). Trobem a faltar, en canvi, una referència a l'aspecte mètric (que no hi hagi text llatí no és «excusa») de l'obra, com també una anàlisi estilística més intensa.

Sobre la traducció, poca cosa volem dir (per paradoxal que pugui semblar): solament que s'ha optat pel «format» més habitual en la traducció de poesia, la prosa, i que, al nostre entendre (qüestió de gustos, ho reconeixem), té un aire excessivament arcaïtzant.

Pel que fa a l'Apèndix, el traductor tria el seguiment de l'edició dels «Oxford Classical Texts», que inclou les *Dirae, Culex, Aetna, Copa, Elegiae in Maecenatem, Ciris, Priapea et catalepton, Priapeum «quid hoc noui est», Moretum, De institutione uiri boni, De est et non y De rosis nascentibus*. Una elecció editorial segura.

Tots els textos traduïts van acompanyats d'uns bons índexs de noms que faciliten l'accés a informacions concretes. Especialment interessant, per la dificultat crítica dels poemes, és l'índex de l'Apèndix, que dona informació, a través de diferents convencions tipogràfiques, dels noms situats en passatges de dubtós enteniment o producte de conjectures editorials.

No podem fer altra cosa, per acabar, que recomanar la lectura i consulta, quan s'escaigui, d'aquest primer volum

de Virgili a la Biblioteca Clàssica Greco-latina i esperar que la continuació, dedicada a l'Eneida, l'acompanyi ben aviat.

Joan Gómez Pallarès

PETRONI
Satiricó

Traducció d'Albert Berrio i
Romà Giró, Columna Edicions,
Barcelona 1988, 170 p.

En l'àmbit de la traducció al català és realment sorprenent que una obra tan fonamental com el *Satiricó*, cabdal en la tradició científica de la filologia clàssica, no hagi estat traduïda fins a les acaballes del 1988. Curiosament, però, justament en aquest mateix any han estat ducs les traduccions publicades, i ambdues destinades a un públic no especialitzat: la d'A. Berrio i R. Giró, i la de J.M. Pallàs (Edicions dels Quaderns Crema).

La traducció d'una obra tan complexa com el *Satiricó* és, sens dubte, una tasca coratjosa, plena de paranys. El traductor ha de mantenir un difícil equilibri, assumint, d'una banda, el caràcter anacrònic del text, que és «un espill de la corrupció, de l'agudesia i de la cultura que impregnaren la societat de l'època de Neró» en paraules de Miquel Dolç; i de l'altra, tota la dosi de ingenuïtat, frescor i desvergonyiment que se'n desprèn. Afegeix mèrit a l'empresa l'intel·ligent ús de diversos nivells de llenguatge i la seva multiplicitat, que aboquen a una immediatesa fàcilment perceptible pel lector d'avui. Parlar del *Satiricó* és, doncs, parlar també de llen-

gua, d'irregularitats gramaticals, d'hel·lenismes mal paits, de vulgarismes, d'hàpaxs, de refranys, de frases fetes... Estructuralment tampoc no és una obra convencional sinó, més aviat, un recull de fragments, alguns d'inclasificables i inconnexos, bastits entorn de l'eix dels seus protagonistes. Tot plegat conforma una novel·la realista, sarcàstica i bigarrada, amb tota mena de variacions de tema i forma: narració, poemes, discursos, contes, epístoles...

La traducció d'A. Berrio i R. Giró palesa un esforç molt notable per acostar aquest esperit frívol, col·loquial, a voltes escandalós, al «lector no especialitzat». Esforç remarcable pel que fa a la transcripció dels noms propis, on incorporen les directrius del treball de Joan Morera, encara inèdit, malgrat que hi trobem alguns errors evidents («quàdriga», «sexterci»), i de rigor, en servir-se de l'edició de M.C. Díaz y Díaz (1968-1969) juntament amb l'edició comentada de F. Smith (Oxford 1975) per al sopar de Trimalquíó.

La fidelitat a la variabilitat de registres ha estat també objecte de zel per part dels nostres traductors, tal com manifesten a l'epíleg, però potser un afany excessiu ha dut massa lluny algunes de les solucions proposades. Òbviament el propòsit és ineludible i cal en moltes traduccions prescindir dels dictats normatius, però sempre evitant-ne l'abús gratuït que hem comprovat sovint. De fet, ja ens adverteixen en l'epíleg que «han prescindit de la literalitat» i que han comès «de forma totalment voluntària alguns anacronismes»; suposem que per tal de no rebaixar ni un grau la força expressiva de l'original. Però aquest procediment ha acabat sovint per accentuar, encara més del que s'hi demana, els localismes, anacronismes i barbarismes d'aquells registres més col·loquials. Vegem-ne alguns

exemples: «merveilleuse», «c'est fini», «troupe», «atrezzo», «cabaret», «sopar de duro», «gafes» («malestrucs»), «sopar de fildòlegs», «palillo», «pornogràfic», «calbo», «cuidado amb el gos» («cave canem») [!]. Per als traductors «la presència de nombrosos barbarismes grecs d'origen popular en el text llatí... justifica encara més aquesta tria». (referida especialment als castellanismes). Ens preguntem, però, si un castellanisme (o qualsevol barbarisme) és sempre adequat per explicar amb una certa fidelitat tot el joc de matisos implícit en un hel·lenisme, i més si el terme en qüestió connota un anacronisme òbviament deslligat de l'original. Ara bé, sovint, no sempre un barbarisme en pressuposa un altre a l'original: «cuidado»/«cave», «sargent»/«Cassandra» «Caligaria»... D'altres vegades veiem barrejats registres dispersos en una mateixa frase sense raó aparent: «...encara no m'abellia de venir... per no fer-vos esperar més rato» (p.28).

En la traducció del ric i deliciós refranyer que atresora el text, el criteri ha estat semblant: es perd per al lector el paladeig d'enginy, de nou i hàbil joc d'idees que aporta el gir llatí, i en el seu lloc s'incorporen, massa lliurement creiem, frases fetes, d'un argot urbà actual, plenes de referències estranyes a la realitat del text. Expressions del tipus «enrotllar-se sobre el sexe dels àngels» no són infreqüents. D'altres vegades, en opcions més ponderades com: «diries que aquí lliguem els gossos amb llonganisses» (p.38) per un «dices hic porcos coctos ambulare»; hi trobem a faltar una notació marginal que donés compte de l'originalitat i riquesa implícita en la literalitat, que situés el lector en la mentalitat i referents propis del moment, cosa que no toparia en absolut amb el caire divulgador de la publicació.

Possiblement, pel que hem anat observant, els traductors s'identifiquen més amb aquell estat ideal de llengua que s'ha convingut d'anomenar català «light», i que darrerament ha creat polèmica en l'àmbit de la lingüística catalana. Ja hem vist com sovint eren equiparats «barbarisme» i «vulgarisme». No ens hi entretindrem, solemment entenem que, d'entrada, és positiu que el món de les lletres clàssiques participi dels debats, dels corrents i, per què no, de les contradiccions que environen els àmbits culturals d'avui.

L'edició es completa amb un índex força exhaustiu de noms propis (p. 145-160) acompanyats d'informacions útils per no perdre el fil de la lectura. A continuació, hi trobem l'epíleg (p. 161-168), on es fa una bona síntesi de la qüestió petroniana, en la qual els traductors prenen partit per la identificació de l'autor amb el Petroni «elegantiac arbiter» de la menció tacitiana, transcrita íntegrament. L'epíleg es clou amb una justificació dels criteris adoptats en la traducció, i tanca l'edició (p. 169-170) una bibliografia sumària sobre les edicions i estudis de la novel·la. Pel que fa als fragments i versos d'altres autors llatins, procedeixen tots de les edicions de la Fundació Bernat Metge.

En definitiva, ens trobem davant una traducció per a la polèmica que, en paraules de Miquel Dolç (*Revista de Catalunya*, 30, 1989, p. 146), «farà saltar del seient els tradicionalistes», i que té, en l'ardor per actualitzar un text antic i el seu to divulgador, les seves millors virtuts.

Ramon Ferran Sans

W. BERSCHIN
Griechisch-lateinisches
Mittelalter. Von Hieronymus zu
Nikolaus von Kues

Editions A. Francke. Bern 1980,
363 p. (Edizione italiana a cura de
Enrico Livrea. Liguori Editore.
Napoli 1989, 392 p. y 16 láminas).

La aparició de la traducció italiana de la obra del professor Walter Berschin, *Griechisch-lateinisches Mittelalter. Von Hieronymus zu Nikolaus von Kues*, nos ofereix la ocasió de deixar constància en *Faventia* de la andadura que ha recorrida esta hermosa panoràmica de lo que fue el conocimiento y la presencia, siempre enaltecida y valorada aunque desconocida, de la cultura griega en Occidente a lo largo de toda la Edad Media. La edició italiana se nos presenta, como subraya Enrico Livrea en su introducción, como un libro plenamente nuevo, un trabajo en progreso con respecto a la primera edición alemana de 1980, acrecentada en el texto y en las notas, con nueva bibliografía y nuevo material de ilustración.

Desde los tiempos de la quiebra del imperio romano, en que Occidente deja de mantener sus lazos con el mundo griego, hasta el alba de los tiempos modernos con el triunfo del renacimiento, vamos asistiendo a lo largo de los capítulos de la *Griechisch-lateinisches Mittelalter* a la progresiva animación del cuadro que, justo a través de los manuscritos, en muchos casos con sus miniaturas iluminadas, nos desvela las obscuridades en que nos hemos encontrado frente a este aspecto de la cultura occidental.

El reflejo de mil años de la vida de Europa bajo el prisma de las relaciones entre cultura griega y cultura latina como búsqueda de la influencia de lo griego en las ideas culturales de la Europa medieval,